

Ohranimo čebele!

Uvod

Čebele so danes vedno bolj in bolj ogrožene in brez človekove skrbi in pomoči ne bodo mogle preživeti. "Čebelarje pestijo v zadnjih letih velike nadloge – slabe paše, zastrupitve čebel, azijski sršen, mali panjski hrošč, virusne bolezni čebel... zato postaja čebelarjenje za med nerentabilno."¹ Čebele ogroža tudi človek s svojimi nespametnimi in neodgovornimi dejanji. Čebelar je varuh čebel, kadar jim grozi pomanjkanje hrane v naravi, jih dohrani, kadar jih ogrožajo bolezni in zajedavci, jih z ustreznimi ukrepi in dobro čebelarsko prakso zaščiti in zdravi. Čebele so indikator stanja v naravnem okolju – kadar pride do nenadnega pomora čebel, se moramo resno vprašati, kaj je človek spet naredil narobe. Po mnenju Čebelarske zveze Slovenije je potrebno čebelo razglasiti za ogroženo živalsko vrsto in sprejeti vse potrebne ukrepe za njeno zaščito. Na pobudo Čebelarske zveze Slovenije svet danes praznuje Svetovni dan čebel, ki ozavešča ljudi o vlogi in pomenu čebel za življenje ljudi in njihov nadaljni obstanek, za svetovno proizvodnjo hrane, kot tudi za biotsko raznovrstnost in naravno ravnovesje ter čisto in zdravo okolje. Opazni so že prvi rezultati. Ljudje se vedno bolj zavedajo, da čebela ni zgolj nadležna žuželka, ki piči, temveč eden izmed ključnih členov v prehranjevalni verigi, brez katere na zemlji ne bo življenja.

1

Kaj ogroža čebele?

Čebele ogrožajo različne stvari: bolezni, okužbe in škodljivci, izginjanje pašnih območij z medovitimi rastlinami zaradi intenzivnega gojenja monokultur, zastrupitve in pomori čebel zaradi uporabe pesticidov pri pridelavi sadja in poljščin, krčenje kmetijskih površin zaradi naseljevanja ljudi, podnebne spremembe in ekstremni pojavi v naravi (nenadne ohladitve, dolga

¹ Peter Kozmus, Boštjan Noč, Karolina Vrtačnik et al., Brez čebel ne bo življenja, Beebooks, Žirovnica 2017, str. 299.

sušna obdobja...), preplavljanje trga z manj kakovostnim in cenejšim medom in drugimi čebeljimi proizvodi iz držav tretjega sveta.²

Bolezni čebel

Čebele ogrožajo različne bolezni in zajedavci. Nosemavost je kronična bolezen čebeljih prebavil. Čebele se okužijo z boleznijo na satju, ki je okuženo z iztrebki drugih čebel. Zdrave čebele se ne iztrebljajo v panju, počakajo, da lahko odletijo na pašo. Bolezen prepoznamo po iztrebkih v panju; čebelar opazi, da obolela čebelja družina vidno slabi. Čebele pridelajo bistveno manj medu in matičnega mlečka, s katerim hranijo zalego in matico. Obolele čebele pa imajo tudi kratko življenjsko dobo. Čebelar mora skrbeti za higieno v panju – iz panja mora odstraniti satje z iztrebki obolelih čebel, razkužiti pa mora tudi vodni napajalnik.

Huda gniloba čebelje zalege (lat. *Pestis apium*) je kužna bolezen čebelje zalege, ki jo povzroča bakterija (lat. *Paenibacillus larvae*). Obolela čebelja zalega gnije v satju, zaradi česar čebelja družina propade. Čebelje ličinke se okužijo z okuženo hrano, satjem, ropanjem drugih čebeljih družin. Bolezen se prenaša tudi z nerazkuženim čebelarskim orodjem in pripomočki iz okuženega čebelnjaka.

Varoza je nadležna in zelo razširjena zajedavska bolezen čebelje družine in njene zalege. Povzročajo jo pršica (lat. *Varroa destructor*), ki sesa hemolimfočebel.

Poapnela zalega je bolezen čebeljih ličink - povzročajo jo plesen (lat *Ascosphaera apis*), ličinke se okužijo s hrano. Bela plesen prerase celotno telo ličinke, ki nato odmre in s prostim očesom je videti kot nekakšna mumija. Bolezen prenašajo v panju na druge zdrave ličinke same čebele – okužijo se, ko odstranjujejo iz panja odmrle ličinke. Poapnela zalega pogosto izbruhne, kadar čebele doživijo stres.

² <https://www.worldbeeday.org/si/>

Škodljivci

Čebele ogrožajo tudi različni škodljivci, kot so medvedi, miši, rovke, mravlje, metulji, voščene vešče in plenilci – s čebelami se hranijo tako pajki, kot tudi ose, sršeni, ptice, močeradi in žabe.

Velika voščena vešča (lat. *Galleria mellonella*) uničuje čebelje satje – z njim se hranijo namreč njene ličinke. Največ preglavic povzroča pri shranjevanju satja, zato ga čebelarji zaščitijo, pogosto z zamrzovanjem.

Zastrupitve

Uporaba pesticidov v sadjarstvu in kmetijstvu, pa tudi na domačem vrtu za zatiranje škodljivcev in plevela močno ogroža čebele – povzroča njihove zastrupitve in množične pomore čebeljih družin.³

3

Zakaj so čebele človeku potrebne?

Če človek želi pridelati vso potrebno hrano za naraščajoče svetovno prebivalstvo, nujno potrebuje čebele. Od čebel je odvisna vsaka tretja žlica hrane! Opraševanje rastlin v sadjarstvu in kmetijstvu poveča količino pridelka, vpliva na njegovo kakovost in raznolikost. Čebele v naravi ohranjajo naravno ravnovesje in raznolikost rastlinskega sveta. Obenem pa so tudi pomembni indikator stanja v okolju – kadar čebel v naravi ni, se moramo resno vprašati, kaj je narobe.

Kako ohraniti čebele?

Čebele lahko ohranimo na več načinov – bistveno je ozaveščanje o njihovem pomenu za življenje ljudi. Pri tem lahko veliko storita čebelarski turizem, ki omogoča ljudem, da spoznajo čudežni svet čebel, neumorno delo čebelarja in zdravilno moč medu ter drugih čebeljih

³ Jože Babnik, *Od čebele do medu*, Kmečki glas, Ljubljana 1998, str. 96-144.; Ivan Esenko, *Svet čebel: O čebelah in čebelarstvu v Sloveniji*, Družina, Ljubljana 2018, str. 49-61.

proizvodov povsem od blizu. Druga možnost je prenehanje uporabe različnih škodljivih pesticidov pri pridelovanju hrane in različnih drugih farmacevtskih sredstev za preprečevanje bolezni, okužb in zatiranje škodljivcev – ekološko čebelarstvo upošteva naravno življenje čebel. Ljudje lahko v okolici svojih hiš in v mestnih parkih sadijo tudi medovite rastline, ki zaradi intenzivnega gojenja monokultur v kmetijstvu, nenehnega košenja travnikov, vse manj samoraslega rastlinstva zaradi poseljevanja ljudi in širjenja mest izginjajo, in na ta način pomagajo čebelam.

Sajenje medovitih rastlin

Prav vsakdo izmed nas lahko veliko naredi za ohranitev čebel z nekošenjem cvetočih travnikov v pašni sezoni, s sajenjem avtohtonih medovitih rastlin v okolici čebelnjakov, v lončnicah, na balkonih, vrtovih in v mestnih parkih. Lahko izbiramo med papriko, bučo, borovnicami, jagodami, sadnim drevjem, dišavnicami, kot so sivka, meta, rožmarin, timijan, žajbelj, origano, melisa, bazilika... Na straneh Čebelarске zveze Slovenije je objavljen seznam medovitih rastlin (<http://www.czs.si/content/C5>), s katerim si lahko pomagamo pri odločitvi, kaj saditi, da bi tudi mi sami nekaj naredili za te marljive žuželke.

4

Čebelarški turizem

Čebelarški turizem se je v Sloveniji začel razvijati po svetovnem čebelarškem kongresu Apimodie v Ljubljani leta 2003, ko so se slovenski čebelarji odločili, da bodo odprli svoja vrata za obiskovalce, ki ne želijo pri njih zgolj kupiti domačega medu, temveč spoznati tudi življenje čebel in neumorno delo čebelarjev. Slovenske čebelarje so začele obiskovati organizirane skupine tujih čebelarjev, da bi se seznanile z našimi dobrimi čebelarškimi praksami, spoznale posebnosti slovenskega čebelarstva, kot so panjske končnice, kranjič, t. i. A-Ž panj in si mimogrede ogledale tudi naše številne naravne lepote. Čebelarški turizem kot oblika trajnostnega zelenega k naravi usmerjenega turizma temelji na spoznavanju sodobnega in tradicionalnega čebelarstva, povezanega z naravno in kulturno dediščino Slovenije. Obiskovalci lahko obišejo različne čebelarje – občudujejo medovite rastline v naravi, si v živo ogledajo

čebele v čebelnjaku, opazujejo čebelarje pri njihovih vsakodnevnih opravilih, se seznanijo z različnimi vrstami panjev, orodji in drugimi pripomočki, ki jih čebelar potrebuje pri svojem delu, spoznajo, kako se toči med in pridelujejo drugi čebelji proizvodi, obišejo sadovnjak, zelenjavni vrt, degustirajo različne vrste medu, okusijo medico, na delavnicah izdelajo okrasne predmete iz čebeljega voska, poslikajo panjske končnice, pečejo pecivo iz medenega testa, si ogledajo čebelarški muzej, se razvajajo z masažami z medom, medenimi kopelmi, termoterapijo in blagodejno apiterapijo v tipičnem slovenskem čebelnjaku. Eno od temeljnih poslanstev čebelarškega turizma pa je ozaveščanje ljudi o pomenu čebel za naravo, preživetje živih bitji in proizvodnjo hrane za naraščajoče svetovno prebivalstvo. Razvijajoči se čebelarški turizem v Slovenji bo z ogledi in prodajo medu in drugih čebeljih proizvodov pomagal čebelarjem, da preživijo in nadaljujejo svoje delo kljub slabim letinam. Po besedah predsednika ČZS Boštjana Noča je čebelarški turizem “dodatna priložnost za izboljšanje ekonomičnosti slovenskih čebelarjev in ne nazadnje ena od tržnih niš slovenskega turizma!”.⁴

5

Ekološko čebelarjenje

»Ekološko čebelarjenje pomeni čebelariti na način, ki je prijazen do čebel.«⁵ Čebelar se pri ekološkem čebelarjenju čim manj vtika v naravno življenje čebel. Čebele pa naj bi nabirale nektar in mano na neonesnaženih območjih z naravnim samoraslim rastlinstvom oz. na ekološko obdelanih površinah, nikakor pa ne na gensko spremenjenih organizmih, na površinah, kjer se uporabljajo pesticidi, v bližini odlagališč odpadkov. Čebelnjaki naj bi bili izdelani iz naravnih materialov (lesa), ki niso škodljivi za okolje, čebelam bi morali omogočiti gradnjo naravnega satja, ki povečuje odpornost čebelje družine in jo ščiti pred različnimi boleznimi; čebele je dovoljeno krmiti zgolj z ekološko pridelanim medom oz. sladkorjem, bolezni v čebelji družini se preprečujejo s selekcijo, z menjavo matic in starega satja, zdravljenje bolnih čebel pa je dovoljeno le s točno določenimi strogo predpisanimi sredstvi (varojo je dovoljeno zatirati zgolj z organskimi kislinami in pripravki na podlagi eteričnih olj). Rojenje v ekološkem čebelarjenju ni videno kot nekaj negativnega, kar bi moral čebelar na vsak način

⁴ Peter Kozmus, Boštjan Noč, Karolina Vrtačnik et al., Brez čebel ne bo življenja, Beeboooks, Žirovnica 2017, str. 295-307, 307.; Ivan Esenko, Svet čebel: O čebelah in čebelarstvu v Sloveniji, Družina, Ljubljana 2018, str. 207-211.

⁵ Mitja Zupančič et al., Ekološko čebelarjenje, Čebelarška zveza Slovenije, Lukovica 2008, str. 8.

preprečiti, temveč kot naravni proces razmnoževanja čebeljih družin. Ekološki čebelarji dajejo prednost dobrobiti čebel in kakovosti medu in drugih čebeljih izdelkov pred samo količino pridelka. Pri nas pogosto najdemo ekološke pridelke, poimenovane pod znamko Biodar – znamka Zveze združenj ekoloških kmetov Slovenije oz. Demeter za označevanje pridelkov z biodinamičnih kmetij.

Svetovni dan čebel

20. maj, rojstni dan Antona Janše – pionirja sodobnega čebelarstva in prvega čebelarskega učitelja na svetu, je na pobudo Čebelarske zveze Slovenije leta 2017 Generalna skupščina OZN razglasila za svetovni dan čebel. Ideja o tem, da bi bil en dan v letu posvečen čebelam, se je porodila g. Boštjanu Noču, predsedniku ČZS. “Anton Janša je izrekel lepo misel: Po bučelah se vižej! (Po čebelah se zgleduj!)⁶ Čebelarska zveza Slovenije pa je dala tudi pobudo za evropski medeni zajtrk po vzoru slovenskega medenega zajtrka v vrtcih in šolah, ki promovira avtohton domač med in lokalno pridelano hrano.⁷

6

Zaključek

Čebele so v naravi nepogrešljive – vzdržujejo naravno ravnovesje, oprahujejo rastline in so nepogrešljive v kmetijstvu. Slovenski čebelarji radi rečejo, da je “čebelarstvo poezija kmetijstva.” Danes so čebele ogrožene in človek lahko naredi veliko za njihovo zaščito in nadaljnjo ohranitev. Čebele ogrožajo: nenadne klimatske spremembe, izginjanje pašnih območij z medovitimi rastlinami, zastrupitve in pomori čebel zaradi uporabe pesticidov v kmetijstvu pa tudi številne bolezni in škodljivci. Čebela je v naravni prehranski verigi hrana za druge živali – žabe, pajke, ose, sršene, kuščarje, ptice... Medvedi pogosto napadejo čebelnjake - iščejo med, s katerim bi se radi posladkali, pri tem pa uničijo o čebelje družine ali njihovo prebivališče. Čebele lahko obvarujemo z izobraževanjem in ozaveščanjem ljudi o njihovem pomenu, zato je Čebelarska zveza Slovenije dala pobudo za razglasitev 20. maja rojstnega dneva Antona Janše za Svetovni dan čebel. Pri tem pa lahko pomembno vlogo odigra tudi čebelarski turizem kot oblika

6 Peter Kozmus, Boštjan Noč, Karolina Vrtačnik et al., Brez čebel ne bo življenja, Beebooks, Žirovnica 2017, str. 21.
7 <https://www.worldbeeday.org/si/o-projektu/pomen-cebel.html>

trajnostnega zelenega turizma, ki kot dopolnilna dejavnost lahko pomaga preživeti čebelarjem ob slabih letinah. Prav vsakdo izmed nas pa lahko tudi sam veliko naredi za nadaljnjo ohranitev in preživetje čebel z zasajanjem medovitih rastlin v lončnicah na balkonih, vrtovih in v mestnih parkih.

Zanimivosti...

- Brez čebel ne bo življenja.
- Čebele kmetijstvu v Slovenji prinesejo 120 milijonov evrov.
- V Evropi grozi izumrtje 10% čebeljih vrst.
- Vsaka tretja žlica, ki jo pojemo, je plod dela čebel.
- Od opráševanja čebel je odvisna vsaka tretja žlica hrane.
- Varoja je v 70. letih 20. stoletja prišla iz Azije, preko Japonske in Rusije s trgovanjem s čebelami.
- Leta 2017 je bil na pobudo Čebelarke zveze Slovenije 20. maj razglašen za svetovni dan čebel.
- Leta 2018 je bila ustanovljena Slovenska čebelarska akademija, ki širi strokovno znanje o čebelarstvu v mednarodnem prostoru.
- Posadi medovite rastline na svojem balkonu, vrtu in tudi sam nekaj naredi za čebele!
- "Čebelarstvo je poezija kmetijstva."
- Pregovori in reki: Anton Janša: Po bučelah se vižej! (Po čebelah se zgleduj!)

7

Viri in literatura:

Jože Babnik, Od čebele do medu, Kmečki glas, Ljubljana 1998.

Ivan Esenko, Svet čebel: O čebelah in čebelarstvu v Sloveniji, Družina, Ljubljana 2018.

Mitja Zupančič et al. , Ekološko čebelarjenje, Čebelarska zveza Slovenije, Lukovica 2008.

Mojca Rekar Klačič, Damjana Pirc, Boštjan Kojek, Medovite rastline na vrtu in v okolici čebelnjaka, Čebelarska zveza Slovenije, Brdo pri Lukovici 2016.

<http://www.czs.si/Upload/files/medovite%20rastline.pdf>

Peter Kozmus, Boštjan Noč, Karolina Vrtačnik et al., Brez čebel ne bo življenja, Beebooks, Žirovnica 2017.

Veroljub Umeljčič, Čebelarstvo za začetnike in strokovnjake, samozaložba, Kamnik 2012.

<http://www.ohranimocbebe.si/>

<https://www.worldbeeday.org/si/>